Summary of the Minor Research Project
Entitled

“કૃષિવ્યિવસાય કરતી ગૃહણિીઓની કુંટુંબજીવન પર થતી અસરનો અભ્યાસ”

“Reverbation of house wife’s working in agriculture sectors, on their family life”

(નવસારી જિલ્લાના વાંસદા તાલુકાના સંદર્ભમાં)

A Minor Research Project
(Conder U.G.C. on Assigned Grand Programme)

UNIVERSITY GRANTS COMMISSION

WESTERN REGIONAL OFFICE

GANESHKHIND, PUNE – 411007

XIIth Plan (2014-16)

INVESTIGATOR - Mrs. Jyoti K. Patel
Department of Home Science
Tolani College of Arts and Science, Adipur-370205
Affilated to Kachchh University (Gujarat)
Mid Term Evaluation F.No.- 47-732/13(WRO)(2014-16)
Email: rldeshmukh321@gmail.com

Summary

વૈશ્વિકરણના આધુનિક યુગમાં ખેતીએ ઉદ્યોગનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે. ત્યારે ખેડૂતોની સાથે મહિલા ખેડૂતોએ પણ વંશપરંપરાગત ખેતીના બદલે વૈજ્ઞાનિક ખેતી અપનાવી પડશે. નવી નવી શોધખોળો, સંશોધનો, બજાર વ્યવસ્થા, બજારભાવની માહિતીથી પણ અવગત રહેવું પડશે. હાલ વિવિધ ક્ષેત્રે મહિલા પુરુષ સમોવડી બની રહી છે. તેમજ કૃષિક્ષેત્રે મહિલાઓનો ખૂબ જ ફાળો રહેલો હોય છે. તેથી મહિલાઓનું સ્થાન કૃષિક્ષેત્રમાં વધે તે જરૂરી છે.

વાંસદા તાલુકામાં મહિલા ખેડૂતોની સંખ્યા બહુ મોટી છે. પણ સંગઠિત મહિલાઓની સંખ્યા ચંતાજનક રીતે અલ્પ જણાય છે. વાંસદા તાલુકામાં પ્રગતિશીલ મહિલા ખેડૂતોએ હજુ ઘણી મંજલ કાપવાની છે. ગુજરાતની બે તૃતીયાંસ વસ્તી કૃષિ વિષયક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલી છે.અને તે પોતાની આજીવિકા પ્રત્યક્ષ રીતે આ વ્યવસાયમાંથી મેળવે છે. ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં કૃષિએ રોજગારી માટેનો મુખ્ય સ્ત્રોત છે. અને ગામડાના સર્વાંગી વિકાસનું સાધન છે.

મોટાભાગની સ્ત્રીઓને બહુ ઓછો સમય આરામ માટે કે તેમની કુશળતા વધારવા માટે મળે છે. ગ્રામીણ અને જંગલ વિસ્તારની સૌથી નીચેના વર્ગની સ્ત્રીઓ આર્થિક ભીસ વધુને વધુ અનુભવે છે. ઘરનાં અગણિત કામો આર્થિક બચતના છે જે સ્ત્રીઓ આ કામ કરે છે. જેમાં વેઠ છે પણ ગણના નથી. સ્ત્રીઓ જો આધુનિક ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરે તો સમય અને શકિતનો બચાવ થાય છે.

વિગત **(Summary)** અહી પ્રસ્તુત છે.

1 અભ્યાસનો વિષય-

“કૃષિવ્યવસાય કરતી ગૃહિણીઓની કુંટુંબજીવન પર થતી અસરનો અભ્યાસ”

2 વિષયની પસંદગી-

આપણો દેશ એ ગામડામાં રહેલો છે.લગભગ ૭૦% ઉપરની વસ્તી ગામડામાં વસે છે. આ રીતે ગામડાની પ્રગતિએ આપણા દેશની પ્રગતિ થાય છે. ગામડાના ખેતી વ્યવસાયમાં કેવી પરિસ્થિતિ સર્જાય છે.અને તેની કુટુંબજીવન ઉપર અસર તથા તેના પ્રશ્નો સામાજિક સંશોધનનો મહત્વનો વિષય છે.આ ઉપરાંત કૃષિ વાતાવરણ, પશુસંવર્ધન વગેરે અંગેનું લોકોનું સામાન્ય બુદ્ધિ અંગેનું જ્ઞાન અને વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન સાથે તેનો સંબંધ પણ સામાજિક સંશોધનનો મહત્વનો ભાગ છે.વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીની શોધો સામાજિક-આર્થિક વિકાસમાં શું ફાળો આપે છે.અને તે લોકોની જીવનશૈલીમાં કઈ રીતે પરિવર્તન લાવે છે. તે જોવા માટે સંશોધકએ વિષય તરીકે વાંસદા તાલુકાના કૃષિવ્યવસાય ઉદ્યોગ પસંદ કર્યો છે.

છેલ્લા કેટલાક વર્ષથી આ કામ જોતા આવ્યાં છે. સ્ત્રીના મુદ્દાને અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન આપવા પાછળનો મુખ્ય ઉદેશ એ છે કે તે દ્વારા સમાજને તપાસવા માટેનું સમીક્ષાત્મક સાધન પૂરું પાડવું. કરણ કે સમાજ પુરુષતરફી પક્ષપાત ધરાવનારો છે.રોજબરોજના કૌટુંબિક જીવનમાં અને કૌટુંબિક સંકટની પરિસ્થિતિમાં સ્ત્રી પોતાની ફરજો અને જવાબદારીઓ અદા કરવામાં ધૈર્ય અને શક્તિ દાખવે છે. સખત પરિશ્રમથી અને ઘરકામ તથા બાળઉછેરમાં સમર્પણભાવ દાખવે છે. આર્થિક પ્રવૃતિમાં સહભાગી બની સ્ત્રી કુંટુંબજીવનની ધરી અને આધારશીલા તરીકેની ભૂમિકા ભજવે છે. કુંટુંબમાં સ્ત્રી એવું આધારબિંદુ છે. જેની આસપાસ કુંટુંબના નિર્ણયો અને પ્રવૃતિઓ ઘૂમતા રહે છે.

કુંટુંબમાં સ્ત્રી ગૃહીણી તરીકે ઘરકામની ફરજો બજાવે છે. રસોઇકામ, ઘરનું સફાઇકામ, વાસણ માંજવા, કપડાં ધોવા, પાણી ભરવું, વગેરે કામ મોટા ભાગે સ્ત્રી સભ્ય દ્વારા કરવામાં આવે છે. આમ છતાં ઘરકામની ફરજોમાં પુરુષ સભ્ય સહભાગી બનવા લાગ્યા છે. શકય હોય ત્યાં કામ માટે નોકર પણ રાખવામાં આવતા હોય છે. આમ, કૃષિ વ્યવસાય કરતી ગૃહણીઓની દિવસે ને દિવસે કફોડી સ્થિતિ સર્જાય છે.તેના પર અભ્યાસ કરવાની આ સુંદર તક મળી છે.તે માટે ગૌરવ અનુભવું છું.

“ગૃહીણી” બેવડી ભૂમિકા ભજવાને કારણે ઘણી મુશકેલીમાંથી પ્રસાર થઈ રહી છે. કુંટુંબના સભ્યોની જરૂરિયાતો પૂરી પાડવી એ આદર્શ ગૃહીણીની ફરજ છે. સમાજમાં સ્ત્રીની સર્જનાત્મકતાનું મૂલ્ય જુદી રીતે અને ઓછું આંકવામાં આવે છે. તેના કારણો આ અભ્યાસ દ્વારા તપાસવમાં આવે છે. સ્ત્રીને જે જે ક્ષેત્રોમાં કામ કરવાની તક સાંપડી છે.તે તમામ ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓએ અદ્વિતિય સિદ્ધિ હાંસલ કરી છે. ઘરમાં બાળઉછેર, અને અન્ય કામગીરી, ખેતી વ્યવસાય ક્ષેત્રની તેની કામગીરી, તેની કળાપ્રવૃતિ અને અન્ય પ્રવૃતિ દ્વારા સ્ત્રી સમાજજીવનનાં વિભિન્ન ક્ષેત્રોમાં પોતાનું પ્રદાન આપી રહી છે. સ્ત્રીના આવા પ્રદાનોને સમજવા માટે આ નારી અભ્યાસ જરૂરી છે.

આ તમામ બાબતોનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણવા માટે આ સંશોધન કાર્યનો વિષય “કૃષિવ્યવસાય કરતી ગૃહણીઓની કુંટુંબજીવન પર થતી અસરનો અભ્યાસ” પસંદ કર્યો છે.

3 અભ્યાસના માપદંડો-

સંશોધન કાર્યની જરૂરી માહિતી આવી શકે તેવી વ્યકિત તરીકે ગૃહીણીઓ જ યોગ્ય વ્યકિત ગણી શકાય. આ વિષય સંબંધી માહિતી પ્રાપ્ત કરવા માટે વાંસદા તાલુકાના પાંચ ગામના 200 કુંટુંબો પસંદ કરીને તે જ કુંટુંબોની ગૃહીણીઓને માપદંડ સ્વરૂપે પસંદ કરી છે. અને આ સંશોધનમાં “ઉત્તરદાતા” તરીકે પરિચિત કરવામાં આવેલ છે.

4 અભ્યાસનો વ્યાપ-

સૌ પ્રથમ પ્રસ્તુત સંશોધન અભ્યાસમાં કાર્ય ક્ષેત્ર માટે ગુજરાત રાજયના નવસારી જીલ્લામાં આવેલ વાંસદા તાલુકાના પાંચ ગામને જ પસંદ કરીને વિસ્તાર મર્યાદિત કરી દેવામાં આવ્યો. ત્યાર બાદ વિષયને અનુલક્ષીને ગામમાં વસવાટ કરતી ગૃહીણીઓના કુંટુંબો પસંદ કરવામાં આવ્યાં. જેમાં બેવડી ભૂમિકા ધરાવતી હોય તેવી જ ગૃહીણીઓને પસંદ કરીને માપદંડોને મર્યાદિત કરવામાં આવ્યાં. તેઓના આ કાર્ય સંશોધન પ્રવૃતિના ભાગરૂપે જ કરવાનું હોવાથી સમયની મર્યાદા હોય તે સ્વભાવિક છે. માટે આ ગૃહીણીઓના ફકત કુંટુંબજીવન પર થતી અસરો અંગેનું જ ક્ષેત્ર મર્યાદિત રાખવામાં આવ્યું છે.વ્યાપ ભલે મર્યાદિત હોય પરંતુ તે સમગ્ર વિસ્તારની સચોટપૂર્ણ માહિતી રજૂ કરે છે. તે બાબત હંમેશા ધ્યાનમાં રાખવામાં આવી છે.

5 અભ્યાસનો મુખ્ય ઉદેશય-

કોઇ પણ સંશોધન કે કાર્ય અહેતુક હોતું નથી.તેની પાછળ કોઇને કોઇ હેતુ અવશ્ય છુપાયેલો હોય છે. વાંસદા તાલુકાના ગામની “કૃષિવ્યવસાય કરતી ગૃહણીઓ દ્વારા થતી આર્થિક ઉપાજનની તેમજ તેની કુંટુંબજીવન પર થતી અસર અંગેનો અભ્યાસ કરવો”

એના પરિણામરૂપે પ્રસ્તૃત અભ્યાસમાં મુખ્ય હેતુઓ નીચે મુજબ નકકી કરવામાં આવ્યાં છે.

૧. ઉત્તરદાતાની સામાન્ય માહિતી જાણવી.

૨. ઉત્તરદાતાની કૌટુંબિક માહિતી અને શૈક્ષણિક માહિતી જાણવી.

૩. ગૃહીણીઓની વ્યવસાયલક્ષી માહિતી અને સ્ત્રીઓ દ્વારા થતા આર્થિક ઉપાર્જન અંગે માહિતી મેળવવી.

૪. ગૃહીણીઓના વ્યવસાયને કારણે કૌટુંબકિ પ્રવૃતઓિ પર થતી અસરો વશિ જાણવું.

૫. કુંટુંબજીવન પર થતી અસરો ન પડે તે માટે લેવાની સાવચેતી અંગેના ગૃહીણીઓના મંતવ્યો જાણવા.

6 સંશોધન વષિયની ઉપયોગીતા-

સ્વતંત્રતા બાદ દરેક જ્ઞાતકિ વર્ગના લોકોએ શક્ષિણ, વ્યવસાય, વગેરે ક્ષેત્રે વશિષ કાર્યરત બની વકિાસ સાધવા પ્રયત્નો કરેલા છે. ગૃહવજ્ઞિાન વષિયમાં ગૃહીણીઓનું સ્થાન ખૂબ જ મહત્વનું છે. ગૃહીણીઓ જ કુંટુંબ અને સમાજની તારણહાર છે. અને તે યોગ્ય રીતે કાર્ય ન કરી શકે તો કુંટુંબ પાયમાલ થાય છે. અને સમાજમાં નબળા નાગરકિોનું અસ્તત્વિ વધતું જાય છે. સમાજને ઉપયોગી બને તેવા વષિયને ધ્યાનમાં લીધો જેથી ગૃહીણીઓને તેઓની ભૂલો સમજવામાં ઉપયોગી નીવડશે તેમ લાગે છે. એવા સંજોગોમાં આ સંશોધન કાર્યનો વષિય પસંદ કરવાથી કૃષવ્યિવસાય કરતી અભ્યાસનું મહત્વ વધી જાય છે. તેમ છતાં તેની ઉપયોગીતા નીચે મુજબ છે.

(1) આ અભ્યાસ દ્વારા આ વસ્તિારના લોકોની સ્થતિજિાણીને તેમની જરૂરયિાતને આધીન કેવા કાર્યો જરૂરી છે. તે જાણવા માટે આ અભ્યાસ ઉપયોગી નીવડશે.

(2) આ જ્ઞાતપ્રિત્યેના જીજ્ઞાસુ વદ્યિાર્થીને પોતાના સંશોધન અનુસંધાને આ સંશોધનમાં પ્રસ્તુત માહતિ ઉપયોગી બની શકશે. જેના દ્વારા તે વદ્યિાર્થીઓનો સમય અને નાણાંનો વ્યય અટકશે.

ટૂંકમાં આ અભ્યાસમાં ગૃહણિીઓની મુશકેલી જાણી શકાય તેમજ અનૌપચારકિ રીતે જ્ઞાન પણ આપી શકાય. જેથી આ દષ્ટએિ વચિારીએ તો સંશોધનના કારણે વાંસદા તાલુકની વસ્તિારની ગૃહણિીઓની વાસ્તવકિ પરસ્થિતિપ્રિકાશમાં આવી છે. તેમજ તેમના કુંટુંબના સભ્યોને પણ ગૃહણિીની મુશકેલીઓ સમજવાની તક મળી છે. જે તેઓને હંમેશા ઉપયોગી રહેશે એવી આશા છે.

આ સંશોધન કાર્યની વગિતને માઇનર રસિર્ચ પ્રોજેકટ તરીકે પ્રસ્તુત કરવી અનવાિર્ય છે.આ માઇનર રસિર્ચ પ્રોજેકટ જયારે રજૂ થશે ત્યારે અનેક રસ ધરાવતી વ્યકતઓિને પણ આ સંશોધન કાર્યની વગિત ઉપયોગી નીવડશે.

(2) ઉત્તરદાતાઓની કૌટુબકિ માહતિી

2.1 ઉત્તરદાતાના કુટુંબના સંયુકત સ્વરૂપ ધરાવતાં કુટુંબો વધુ છે જયારે વભિકત સ્વરૂપ ધરાવતાં કુટુંબો ઓછા છે. 2.2 ઉત્તરદાતાઓના કુટુંબોમાં 3 થી 5 ની સંખ્યા ધરાવતાં કુટુંબો વધુ છે જયારે 6 થી વધુ સંખ્યા ધરાવતાં કુટુંબો ઓછા જોવા મળે છે 2.3 ઉત્તરદાતાઓના મોટા ભાગના સભ્યો શક્ષિતિ છે. 2.4 સમગ્ર ઉત્તરદાતાઓ કૃષિ વ્યવસાય કરે છે.2.5 ઉત્તરદાતાઓનો આર્થકિ દરજ્જો મધ્યમ છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં સારો જોવા મળે છે.

(3) ગૃહણિીઓની વ્યવસાયલક્ષી માહતિી

3.1 દરેક ઉત્તરદાતાઓને પોતની જમીન છે.3.2 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને પોતના ખેતરો છૂટાછવાયા છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં એકસાથે જથ્થામાં છે.3.3 વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ કૃષવ્યિવસાયમાં ખૂબ જ અનુભવી ગણાય છે.3.4 વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ ખેતીની સાથે પશુપાલનનો વ્યવસાય કરે છે.3.5 અન્ય વ્યવસાય કરનારા ઉત્તરદાતાઓનું પ્રમાણ નહવિત જોવા મળે છે. 3.6 અન્ય ધંધા-રોજગાર કરનાર ઉત્તરદાતાઓના પુરુષ સભ્યનું પ્રમાણ વધુ જોવા મળે છે.જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓના પુરુષ સભ્યો કરતા નથી. 3.7 વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને કૃષવ્યિવસાય વરસાદ પર આધારતિ છે જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને પયિતની વ્યવસ્થા છે.3.8 વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને કૃષવ્યિવસાય માટે પાણીના સ્તર ખૂબ જ ઊંડા ગયા છે. જેથી હોળી પછી પાણી ઓછું પડે છે.3.9 મોટાભાગના ઉત્તરદાતાઓએ સારા

ખેતરની મુલાકાત લીધી છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓએ લીધી નથી.3.10 અડધાથી ઓછા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ કૃષિ વ્યવસાય સંબંધી વાંચન કરે છે. જયારે અડધાથી વધુ કરતા નથી.3.11 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ કૃષિSMS સેવાનો ઉપયોગ કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ કૃષિSMS સેવાનો ઉપયોગ કરતા નથી.3.12 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ પાસે ખેતી વ્યવસાયના સાધનોની પૂરતી સગવડો છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં સાધનોની સગવડો નથી. 3.13 ખેતી વ્યવસાય મોટા ભાગે સ્ત્રીઓ કરે છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં પુરુષ સભ્ય મદદ કરે છે.3.14 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને ખેતી વ્યવસાયથી આખા વર્ષનું અનાજ મળી રહે છે.3.15 ઉત્તરદાતાઓ ખેતી વ્યવસાય માટે સમય ચાર થી છ કલાક ફાળવે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં વધુ ફાળવે છે.3.16 અડધા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને ખેતીનું કાર્ય ભારે સ્વરૂપનું લાગે છે. 3.17 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ અન્ય મજૂરી કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ કરતા નથી.3.18 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ જ બેવડી મજૂરી લાવનાર છે.જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ કરતા નથી.3.20 સમગ્ર ઉત્તરદાતાઓના ગામમાં વજિળીની સગવડો છે. 3.21 સમગ્ર ઉત્તરદાતાઓના ઘરમાં ફોનની વ્યવસ્થા છે. 3.22 સમગ્ર ઉત્તરદાતાઓના ગામમાં આરોગ્યવષિયક સગવડો છે. 3.23 સમગ્ર ઉત્તરદાતાઓના આવકમાંથી ઘરખર્ચ નીકળે છે.3.24 ઉત્તરદાતાઓ સવારે વહેલા ઊઠી પાઠ-પૂજા કરે છે.જયારે નહવિત સાંજે કરે છે.3.25 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ જાતે ખેતી કરે છે. જયારે નહવિત કરનારાઓનું પ્રમાણ ઓછું છે. 3.26 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ કયારેક ખેતીકામ ખેતમજૂરો રોકીને પણ કરાવતા હોય છે.3.27 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને ખેતી વ્યવસાય ટકાવવામાં મુશ્કેલી પડતી નથી.જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને કામનું ભારણ પડે છે.3.28 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ ઘરમાં રહીને પણ કુટુંબની આવકમાં મદદરૂપ બને છે.3.29 નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને અમુક માસ બેકાર રહેવું પડે છે. મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને અમુક માસ બેકાર રહેવું પડતું નથી.3.30 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ વસ્તુઓની ઉધાર ખરીદી કરતા નથી. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ કરે છે.3.31 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દેવું કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ દેવું નથી.3.32 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના ઘરમાં શક્ષિીત સ્ત્રીઓ પણ કૃષમિાં શ્રમ કાર્ય કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર કરતા નથી.

૪. ગૃહીણીઓના વ્યવસાયને કારણે કૌટુંબકિ પ્રવૃતઓિ પર થતી અસરો.

4.1 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાને કૌટુંબકિ સભ્યનો ફાળો સારો છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ઠીક રહે છે. 4.2 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના બાળકો પાણી અને માટીમાં રમવાથી સામાન્ય મુશ્કેલી પડે છે.4.3 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતા સ્વચ્છતા જાળવી શકે છે. જયારે અડધાથી મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ જાળવી શકતા નથી. 4.4 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ વ્યવસાયના કારણે બાળકો નાના હોય ત્યારે પુરુષ લેસન કરાવે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના બાળકો નાના હોય ત્યારે પુરુષ લેસન કરાવવામાં ધ્યાન આપતા નથી. 4.5 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને રોજીંદી પ્રવૃતમિાટે પુરુષ તરફથી સહકાર મળે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને રોજીંદી પ્રવૃતમિાટે પુરુષ તરફથી સહકાર મળતો નથી.4.6 વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ સામાજકિ સંબંધોમાં જાવ ત્યારે પુરુષ સંભાળી લે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ સામાજકિ સંબંધોમાં જાવ ત્યારે આજુબાજુ વાળા સંભાળી લે છે.4.7 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓના બાળકોના ખર્ચ કરવામાં પુરુષ સભ્યો મદદ કરે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓના બાળકોના ખર્ચ કરવામાં પુરુષ સભ્યો મદદ કરતા નથી. 4.8 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ઘરની સ્વચ્છતા જાળવવામાં પુરુષ સભ્યો મદદ કરે છે. જયારે વશિષ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓને ઘરની સ્વચ્છતા જાળવવામાં પુરુષ સભ્યો મદદ કરતા નથી. 4.9 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ રોજ કપડા ધુએ છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ રોજ કપડા ધોવાનો આગ્રહ રાખતા નથી. 4.10 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ

દિવસ દરમ્યાન કઈ પ્રવૃતિ કરવી તેનો વિચાર કરે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ દિવસ દરમ્યાન કઈ પ્રવૃતિ કરવી તેનો વિચાર કરતા નથી. 4.11 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના કયા કાર્યો કોણે કરવાના તે પુરુષ નક્કી કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના કયા કાર્યો કોણે કરવાના તે પુરુષ નક્કી કરતા નથી.4.12 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાનો સવારનો સમય અતિકાર્યોનો હોવાથી પુરુષ મદદ કરે છે જેનું પ્રમાણ ઓછું છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાનો સવારનો સમય અતિકાર્યોનો હોવાથી પુરુષ મદદ કરતા નથી.4.13 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ મહિનામાં ઘરમાં કેટલો ખર્ચ થાય તેની જાણકારી રાખે છે. જયારે ઉત્તરદાતાઓ મહિનામાં ઘરમાં કેટલો ખર્ચ થાય તેની જાણકારી રાખતા નથી. 4.14 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ રસોઇમાં આયોડિનયુક્ત મીઠાનો જ ઉપયોગ કરે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ રસોઇમાં આયોડિનયુક્ત મીઠાનો આગ્રહ રાખતા નથી. 4.15 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખોરાકમાં નાગલીનો ઉપયોગ કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ ખોરાકમાં નાગલીનો ઉપયોગ કરતા નથી.4.16 અડધા ઉત્તરદાતાઓ ખોરાકમાં ઘઉંનો ઉપયોગ કયારેક કરે છે. જયારે અડધા ઉત્તરદાતાઓ ખોરાકમાં ઘઉંનો ઉપયોગ બિલકુલ કરતા નથી.4.17 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને કાપણી વખતે પુરુષ સભ્યોની મદદ પડે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને કાપણી વખતે પુરુષ સભ્યોની મદદની જરૂર પડતી નથી. અને લાંબો સમય સુધી કામ ચલાવે છે.4.18 અડધા ઉત્તરદાતાઓ છોકરીઓના લગ્ન ૧૮ વર્ષ પછી જ કરવામાં માને છે. જયારે અડધા ઉત્તરદાતાઓ છોકરીઓના લગ્ન જલ્દી કરી લે છે.4.19 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના બાળકો અભ્યાસ કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર બાળકો અભ્યાસ કરી કામધંધા કરે છે. 4.20 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને દૂધ કાઢવાના કાર્યમાં પુરુષ સભ્યો મદદરૂપ બને છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને દૂધ કાઢવાના કાર્યમાં પુરુષ સભ્યો મદદરૂપ બનતા નથી.4.21 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ અન્ય કામ કરી વધારાની આવક મેળવે છે.જયારે નહિવત પ્રમાણમાં જરૂર પડતી નથી.4.22 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને વાવણી વખતે પુરુષ સભ્યની જરૂરિયાત પડે છે. જયારે અડધાથી વધુ ઇલેક્ટ્રીક પંખાનો ઉપયોગ કરે છે.4.23 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ઘરવપરાશની ખરીદી માટે પુરુષ સભ્ય મદદ કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઘરવપરાશની ખરીદી માટે પુરુષ સભ્ય મદદ કરતા નથી.4.24 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ બળતણ માટે વૃક્ષો વાવી, કાપવાનું કાર્ય સ્ત્રી કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ બળતણ માટે વૃક્ષો વાવી, કાપવાનું કાર્ય અન્ય પુરુષ પાસે કરાવે છે.4.25 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને પોસ્ટમાં કે બેંકમાં ખાતું છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓની મોટી ઉંમર હોવાથી તેમને જરૂરી લાગતું નથી.

4.26 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ અણધાર્યા ખર્ચ માટે નાણાં બચાવે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ નાણાં બચાવતા નથી.4.27 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને દાળ-ભાત-શાક-રોટલા બનાવવામાં પુરુષ મદદ કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને પુરુષ મદદ કરતા નથી.4.28 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ ઘરની સાફ સફાઇમાં પુરુષની મદદ લે છે. જયારે અડધાથી વધુ ઘરની સાફ સફાઇમાં પુરુષની મદદની જરૂર પડતી નથી.4.29 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખેતરોમાં બીજ નાંખવાનું કાર્ય સ્ત્રીઓ જાતે કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ બીજ નાંખવાનું કાર્ય બીજા પાસે કરાવે છે.4.30 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ સમસ્યાના ઉકેલ માટે જરૂરી સાધનો વસાવી લે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ જરૂરી સાધનો વસાવતા નથી. 4.31 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને વરસાદમાં રોપણી કરતી વખતે પુરુષ મદદ કરે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને બીજાની મદદ લેવી પડે છે. 4.32 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના ઘરમાં ચિકિત્સાના અભાવે અકાળ મૃત્યુ જેવી ઘટના બની છે.જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ જલ્દીથી તેઓ દવા કરાવે છે. 4.33 ઉત્તરદાતાઓ ઉત્પાદન વધારવા આધુનિક પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ પ્રાચીન પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરે છે .4.34 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ

ચલાવી શકે એવા યંત્રસામગ્રીનો ઉપયોગ કરે છે જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ બીજા પર આધારતિ રહે છે. 4.35 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓની આર્થકિ બચત પ્રવૃતઓિની ગણતરી કુંટુંબમાં થાય છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓની પ્રવૃતઓિની ગણતરી થતી નથી. 4.36 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના ઘરમાં પીવાનું પાણી લેવા માટે નળની વ્યવસ્થા છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ઘરની બહાર પંચાયત નળની વ્યવસ્થા છે. 4.37 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ સખીમંડળ કે મહલિામંડળમાં ભાગીદાર થયા છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ થયા નથી. 4.38 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને કૃષનિા યાંત્રકિરણના કારણે ફુરસદનો સમય મળે છે. જયારે અડધાથી ઓછાને ખેતીમાં આખું વર્ષ કામગીરી ચાલુ રહે છે. 4.39 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ શહેરોમાં અને હાટમાં ચીજવસ્તુઓનું વેચાણ જાતે કરે છે. જયારે અડધાથી વધુ વેચાણ કરતા નથી. 4.40 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને બાળકો નાના હોય ત્યારે સાચવવાનો પ્રશ્ન રહે છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ બાળકો નાના હોય ત્યારે ખેતરમાં જતા નથી. 4.41 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ કુંટુંબની જરૂરયિાત અનુસાર જ ઉત્પાદન કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ધંધાની રીતે ઉત્પાદન કરે છે.4.42 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને પશુ માટે ઘાસચારો લાવવામાં પુરુષ મદદ કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને અન્યની મદદ લેવી પડે છે. 4.43 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ઓછી આવકના કારણે બીજાને ત્યાં કામ કરવા જાય છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને જવાની જરૂર પડતી નથી. 4.44 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને ખેતીકામમાં પુરુષ પાસેથી થોડો સહકાર મળે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને મળતો નથી. 4.45 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ મક્ષિચરનો ઉપયોગ કરવાથી એમના કામ જલ્દી થઈ જાય છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ મક્ષિચરનો ઉપયોગ કરતા નથી. 4.46 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને અન્ય પુરુષ સભ્યોની ખેતીકામમાં જરૂર પડે છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને જમીન ઓછી હોવાથી જરૂર પડતી નથી. 4.47 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના ઘરના જુવાનયિા ખેતીકામ કરવામાં મદદરૂપ બને છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને ખેતીકામમાં મદદ કરતા નથી. 4.48 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને હાઇબ્રીડ ડાંગરનું ઉત્પાદન કરવા પ્રોત્સાહન મળે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દેશી બયિારણનો જ ઉપયોગ કરે છે. 4.49 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ શરૂઆતમાં પાકના વેચાણ કરવાથી ઊંચા ભાવો મળે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને ઊંચા ભાવો મળતા નથી. 4.50 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ વસ્તુના ભાવ વધે તો વસ્તુ વનિા ચલાવી લે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ઊંચા ભાવની વસ્તુ ખરીદે છે. 4.51 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને ખેતીકામમાં મજૂર મળી રહે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ખેતીકામમાં મજૂર મળી રહેતા નથી. 4.52 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને સલિાઇકામ આવડે છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને સલિાઇમાં રસ નથી.4.53 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને કુંટુંબના ભરણ જવાબદારી ીનણષોપ-સ્ત્રીનીપોતાની છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના પુરુષ સભ્યો જવાબદારી ઉપાડે છે.4.54 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ ઘરની આસપાસ શાકભાજી ઉગાડી એનું વેચાણ કરી વધારાની પૂરક આવક મેળવે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ શાકભાજી ઉગાડી એનું વેચાણ કરતા નથી. 4.55 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને પશુની સંભાળ સફાઇના કામમાં પુરુષ મદદ કરે છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને મદદ કરતા નથી. 4.56 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને કૃષ િવ્યવસાયથી સ્વાસ્થય પર અસર પડે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને સ્વાસ્થય પર અસર પડતી નથી. 4.57 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના વસ્તિારમા સ્ત્રી પુરુષના મજૂરી વચ્ચે કામ કરતી વખતે ફરક છે. જેનું પ્રમાણ ઓછું છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને કોઇ ફરક નથી. 4.58 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના કુંટુંબમાં છોકરીઓ ઘરના કામ અર્થે શક્ષિણ છોડી દે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના કુંટુંબમાં શક્ષિણ લે છે.4.59 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓના ફળયિામાં છોકરીઓ સાયાન્સ અભ્યાસ કરે છે. જયારે

અડધાથી વધુ આર્ટસમાં અભ્યાસ કરે છે. 4.60 નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના કુંટુંબમાં સભ્યને ડાયાબીટીશ જોવા મળે છે. જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના સભ્યને ડાયાબીટીશ નથી.4.61 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને બ્લડગ્રુપની ખબર છે. જયારે અડધાથી વધુને હજી ખબર નથી. 4.62 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓને હમીોગ્લોબીનની ખબર છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ખબર નથી. 4.63 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓના બાળોકોને પોષણમદદ પુરુષની આપવામાં રાહઆ-મળે છે. જયારે અડધાથી ઓછાને પુરુષની મદદ મળતી નથી. 4.64 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ ઘરના લીલા શાકભાજી ઉપયોગ પોતે ખાવામાં કરે છે.જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ વેચાણ કરી દે છે. 4.65 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ રસોઇકામમાં સાધનોમાં કૂકરનો ઉપયોગ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ હજી કરતા નથી. 4.66 મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓના ઘરમાં શૌચાલયની સગવડતા છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ પાસે નથી.

5. કુંટુંબજીવન પર અસરો ન પડે તે માટે લેવા સાવચેતી અંગેના ગૃહીણીઓના મંતવ્યો.

5.1 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ બાળકને શિક્ષણમાં પ્રગતિમાટે ખાનગી ટયુશન કરાવે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ કરાવતા નથી. 5.2 ઉચ્ચ પ્રમાણમાં બાળકોના શસ્તિ ઘડતર માટે કૌટુંબકિ-સંઘર્ષનો અટકાવ કરે છે. જયારે ઓછા પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ કરતા નથી. 5.3 ઉચ્ચ પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ ખાદ્યપદાર્થોની ખરીદી માટે કુંટુંબના વડાઓ તેમજ સભ્યોની મદદ લે છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ કુંટુંબમાં એકતા લાવવા માટે સભ્યોની મદદ લે છે. 5.4 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ખર્ચને પહોચી વળવા માટે અગાઉથી આયોજન કરે છે.જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ આયોજન કરતા નથી.5.5 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ બાળકોના યોગ્ય સંભાળ લઈ શકે તે માટે સંયુકત કુંટુંબમાં રહેવાનું પસંદ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ વભિકત કુંટુંબમાં રહે છે.5.6 ઉત્તરદાતાઓ ઘરમાં આખા વર્ષના અનાજને ભરવા માટે પુરુષની મદદ લે છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ લેતા નથી.5.7 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને ખેતીના સાધનો વ્યાજબી ભાવે મળે એવી સરકારી વ્યવસ્થાનો લાભ લીધો છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓએ લાભ લીધો નથી.5.8 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ઘરના સભ્યોમાંથી કોઇ નાની નોકરી કે વ્યવસાય માટે બહાર જાય છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓના સભ્યો જતા નથી.5.9 નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓ ખેતીને સરળ બનાવવા મહલિાઓ ઉપયોગ કરી શકે એવા યંત્રોનો ઉપયોગ કરે છે.જયારે મોટા ભાગના ઉત્તરદાતાઓ બીજા પાસે કરાવે છે.5.10 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ખેતી-પશુપાલનના વકિાસ માટે સહાય મળવાથી દૂધનું ઉત્પાદન વધ્યું છે. જયારે નહવિત પ્રમાણમાં ઉત્તરદાતાઓએ સહાય લીધી નથી. 5.11 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ ઊંચી જાતના ગાય/ભેંસો રાખવાથી આવક મળે એ સ્ત્રી લે છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓના ગાય/ભેંસોની આવક મળે એ પુરુષ લે છે. 5.12 ઉત્તરદાતાઓ વરસાદના પાણીનો સંગ્રહ કરવા માટે સરકારી યોજનાથી માહતિગાર છે. જેમનું પ્રમાણ વશિષ છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓની જમીન ઓછી છે.5.13 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને આરોગ્ય કેન્દ્રના કારણે ઘર આંગણે તબીબી સેવાઓ મળી રહે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખાનગી દવાખાનામાં જવાનું પસંદ કરે છે.5.14 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ મજૂર પાસે કામ કરાવતા હો ત્યારે પુરુષ દેખરેખ રાખે છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ મજૂર પાસે કામ કરાવતા હો ત્યારે સ્ત્રી દેખરેખ રાખે છે.5.15 નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ભૂતકાળના અનુભવ આધારતિ ખેતી કાર્ય કરે છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ આધુનકિ રીતે ખેતી કાર્ય કરે છે.5.16 આખા વર્ષમાં ખેતીમાં કેટલો ખર્ચ થાય તેની ખબર પડે તે માટે ઉત્તરદાતાઓ મહદઅંશે ખેતી માટે અગાઉથી જરૂરી ખર્ચનો અંદાજ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ખર્ચનો અંદાજ કાઢવાની જરૂર રહેતી નથી.5.17 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ આવક વધુ પ્રાપ્ત કરવામાં સફળતા મળે તે માટે તક સાચવે છે. જયારે

નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ તક સાચવતા નથી.5.18 નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓના સભ્યને ૧૦૦ દિવસની રોજગારી મળી છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના કોઇ સભ્યને રોજગારીની જરૂર નથી.5.19 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના નાણાં વધુ ખર્ચાય જાય તો બીજીવાર ધ્યાન આપે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખર્ચ કેટલો થયો તે ધ્યાન રાખતા નથી.5.20 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને સારું ઉત્પાદન થાય અને વેચાણ કરે ત્યારે રૂપિયા પુરુષ લે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને ઉત્પાદનનું વેચાણ કરે ત્યારે રૂપિયા સ્ત્રી લે છે. 5.21 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના હાઇબ્રીડ વાવેતરથી બમણું ઉત્પાદન થવાથી આવકમાં વધારો થયો છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દેશી બિયારણનો ઉપયોગ કરે છે.જેથી ઉત્પાદન ઓછું થાય છે. 5.22 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના સુધારેલા-બિયારણો તથા આધુનિક-પદ્ધતિથી ઉત્પાદન વધ્યું છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દેશી પદ્ધતિનો ઉપયોગ કરે છે.5.23 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ખેતીને એક ધંધા તરીકે જુએ છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખેતીને ઘરગથ્થું ઉપયોગ તરીકે જુએ છે.5.24 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ ટપક સિંચાઇ પદ્ધતિદ્વારા વધુ ઉત્પાદન મેળવી શકાય તે માટે વિચાર કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ હોળી પછી પાણી ઓછું થઈ જાય છે. જેથી વિચારતા નથી.5.25 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ સારા ભાવો મેળવી શકે છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓ વેચાણ કરતા નથી.કારણ કે ઘરગથ્થું ચાલે એટલું જ હોય છે. 5.26 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના આવકમાં વધારો થવાથી સારું જીવનધોરણની ઇચ્છા રાખે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ આવકમાં વધારો કરવા પ્રયત્ન કરે છે.5.27 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ઉત્પાદન માટે સુધારેલા બિયારણો, જંતુનાશક દવાઓનો ખર્ચ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ જરૂરિયાત કરતા ખર્ચ ઓછો કરે છે.5.28 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને યંત્રોના વપરાશને કારણે માનવશ્રમની બચત થાય છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ યંત્રોનો વપરાશ ઓછો કરે છે.5.29 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને રોજગારીનું એક માત્ર સાધન ખેતી ક્ષેત્ર છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખેતીમાં કામ ન હોય ત્યારે અન્ય ક્ષેત્રમાં જાય છે. અને આવક પ્રાપ્ત કરે છે. 5.30 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને લોન સરળતાથી મળી રહે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને લોન લેવાની જરૂર પડતી નથી.5.31 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને ખેતીમાં યાંત્રિકિકરણ થતાં અન્ય સભ્યો બીજા વ્યવસાયમાં જોડાય છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને બીજા વ્યવસાયમાં જોડાવવાની જરૂર નથી. કારણ કે આખું વર્ષ કામ ચાલે છે.5.32 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ પુરુષ ખેતમજૂર જેટલું જ વેતન મેળવી શકે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને વેતન અમુક ભારે કામોમાં પુરુષ જેટલું મેળવી શકતા નથી. 5.33 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ગામના વિકાસ માટે ગ્રામ પંચાયતમાં ચર્ચા વિચારણા માટે જાય છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ પંચાયતમાં જતા નથી. 5.34 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને જમીનની ફળદ્રૂપતા વધારવા ખાતરનો ઉપયોગ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દેશી ખાતરનો જ ઉપયોગ કરે છે.5.35 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ આર્થિક રીતે પગભર માટે સ્વરોજગારની યોજનાનો લાભ લે છે. જયારે ઉત્તરદાતાઓને સ્વરોજગારની જરૂર નથી.5.36 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના બાળકોના સ્વાસ્થય સંભાળ માટે આરોગ્ય દ્વારા શારીરિક તપાસ કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ સ્વાસ્થય સંભાળ માટે ધ્યાન આપતા નથી.5.37 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ પોતાના પ્રશ્નો માટે જાગૃત બની યોગ્ય સ્થળે રજૂઆત કરે છે. જયારે અડધાથી ઓછા રજૂઆત કરતા નથી.5.38 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ અન્ય કુટુંબ પાસેથી ચીજવસ્તુના બદલામાં વસ્તુ મેળવે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ચીજવસ્તુના બદલામાં વસ્તુ મેળવતા નથી. 5.39 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ પોતાના આત્માનું કલ્યાણ માટે બ્રાહ્મમુહુર્તમાં ઊઠી પાઠ.છો કરો માળા ।જૂપ- જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ બ્રાહ્મમુહુર્તમાં કરતા નથી. 5.40 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ અને બાળકોના પોષણના સ્તરમાં સુધારો કરવા સરકાર પ્રયત્ન કરે છે. જયારે નોધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ધ્યાન આપતા નથી.5.41 મહદઅંશે

ઉત્તરદાતાઓ બજારમાં વસ્તુની માંગ હોય ત્યારે તક સાચવીને વધુ નફો કરે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ તક સાચવતા નથી.5.42 મધ્યમ ઉત્તરદાતાઓને સૌથી ઓછો ખર્ચ-મહેનત કઠોળમાં થાય એવી અનુકૂળ જમીન છે. જયારે મધ્યમ ઉત્તરદાતાઓને કઠોળનો પાક થાય એવી અનુકૂળ જમીન નથી. 5.43 ઉત્તરદાતાઓને કુટુંબ નિયોજન માટે માર્ગદર્શન મળી રહે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ધ્યાન આપતા નથી. 5.44 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને ખેતીના માર્ગદર્શન માટે રેડિયો, ટીવીનો ઉપયોગથી જાગૃતિ આવી છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ અન્ય પાસે જાણી લે છે.5.45 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને કૃષિયુનિવર્સિટીમાં સંશોધન કરેલા સારા બિયારણનો લાભ મળ્યો છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓએ લાભ લીધો નથી.5.46 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓના પશુ બિમાર પડે, સારવાર માટે પશુચિકિત્સક ઘરે આવે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ પાસે પશુ નથી.5.47 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ જંતુનાશક દવાના છંટકાવ માટે મહિલાઓ પંપનો ઉપયોગ કરે છે. મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ કરતા નથી. 5.48 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ ખેતીમાં જરૂર કરતા વધુ વ્યક્તિઓ રોકાયેલી હોય તો ઉત્પાદન વધુ થાય છે. જયારે અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓની જમીન ઓછી છે.5.49 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓનો કૌટુંબિક નિર્ણયો લેવામાં અભિપ્રાય લક્ષમાં લેવાય છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓનો અભિપ્રાય લેવાતો નથી.5.50 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ ખેતીમાં જ કામ કરવાથી ઘરના અન્ય કામો સરળતાથી કરી શકે છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ખેતીમાં જ કામ કરવાથી ઘરના અન્ય કામો ધ્યાન આપી શકતા નથી.5.51 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ બેવડી ભૂમિકા ભજવવાથી પુરુષ કરતાં ચડિયાતું સ્થાન ગણાય છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ બેવડી ભૂમિકા ભજવવાથી પુરુષ કરતાં ચડિયાતું સ્થાન ગણાતું નથી.5.52 મહદઅંશે ઉત્તરદાતાને કોઇ અલગથી આવક હોય છે. જયારે નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાને કોઇ અલગથી આવક નથી.5.53 અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓ ઘરની-પ્રવૃત્તિઓ કરી આર્થિક-બચતના કામો કરે જેથી શ્રમની કદર થાય છે. જયારે અડધાથી ઓછા આર્થિક-બચતના કામો કરે જેથી શ્રમની કદર નથી5.54 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓને બજાર સાથેનો અનુભવ મળે છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓને બજાર સાથેનો અનુભવ મળતો નથી.5.55 અડધાથી ઓછા ઉત્તરદાતાઓને ફુરસદના સમયમાં ટેકનોલોજીનું કામ મળે તો સમય આપવા તૈયાર છે. જયારે અડધાથી વધુ ઉત્તરદાતાઓને ટાઇમ મળતો નથી.કારણ કે ખેતીમાં કામ ઘટતું નથી. 5.56 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ દરેક પાકમાં ફૂલ બેસતા પહેલા-પછી દવાનો છંટકાવ સ્ત્રી કરે છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ અન્ય પાસે કરાવે છે.5.57 નોંધપાત્ર ઉત્તરદાતાઓ ઓછું નંદિામણ થાય માટે નંદિામણનાશક દવાનો ઉપયોગ સ્ત્રી કરે છે. જયારે મહદઅંશે ઉત્તરદાતાઓ અન્ય પાસે કરાવે છે.

>><<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<<